
ІСТОРИЧНИЙ АНТРОПОНІМІКОН СІЛ КРОПИВНА, МАЛІЇВКА, ЩЕРБИНІВКА ЗОЛОТОНІСЬКОГО РАЙОНУ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТІ ЯК ЕЛЕМЕНТ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОГО ПОРТРЕТУ РЕГІОНУ: СТРУКТУРНИЙ ТА ЕТИМОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТИ

Вознюк Г. А., Комарницька Т. К.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-704-8-35>

ВСТУП

В умовах нинішньої екзистенційної боротьби України за свою ідентичність перед вітчизняними науковцями-гуманітаріями стоїть завдання максимально широко охопити й кодифікувати всі рівні української національної специфіки, зафіксувати і зберегти для нащадків усі елементи нашої національної ментальності. Безперечно, українська ідентичність вербалізується у багатьох одиницях мови, що актуалізує українознавчі дослідження різних спрямувань, одним із яких є вивчення ономастичного простору нашої країни, зокрема її антропоніміки.

Аналіз власних назв і, вужче, антропонімікону є продуктивним напрямом сучасних філологічних досліджень. Так, серед закордонних праць останніх років спостерігаємо пошуки нових методик і підходів до вивчення антропонімів різних мов світу. Зокрема, у праці В. Хісеная і Н. Кастраті «Соціономастичний огляд антропонімів на основі фізичних властивостей» (2024) описано соціономастику – новий напрям на перетині ономастики та соціолінгвістики. Автори вивчають значення власних назв у лінгвістичних ономастичних дослідженнях з історичної та соціальної перспектив і розглядають власні імена людей як відображення вірувань батьків та тогочасного соціального контексту¹. Д. Фелекан у статті «Антропоніміка та прагматика. Власні назви: рівні та функції» (2025) для аналізу антропонімів послуговується інструментами прагматики, теорії мовленнєвих актів та філософії мови. Окрім цього, дослідниця

¹ Hysenaj V., Kastrati N. Socioonomastic overview of anthroponyms based on physical properties. *Anglisticum Journal (IJLLIS)*. 2024. № 13(2). P. 39–49.

здійснює спробу розглядати власні імена на трьох функційних рівнях: універсальному (імена як жорсткі десигнатори), історичному (конвенційне іменування з ідіоматичним змістом) та індивідуальному (неконвенційне іменування, наприклад прізвиська)².

Продуктивним напрямом антропонімічних досліджень є лінгвокультурологічний. Так, наприклад, М. Мустафоева у статті «Сучасні методи вивчення антропонімів у лінгвістиці та їхнє значення» (2025) підкреслює важливу роль антропонімів у різних лінгвістичних доменах та пояснює, як імена втілюють культуру, традиції, менталітет і духовність нації³. М. Мнайдарова, Г. Сарсеке та І. Сахін у праці «Антропоніми: лексико-семантичний підхід до словотворення та його соціальні й культурні наслідки» (2025) стверджують, що лексико-семантичний підхід дає змогу створювати змістовні імена, які відображають риси особистості, а також культурну спадщину, моральні та філософські цінності етносу⁴, тобто, відштовхуючись від лексико-семантичного аналізу, у результаті виходять на лінгвокультурологічну площину.

Розгляд культурного пласту антропоніміки призводить до залучення й історичного аспекту номінації. Зокрема, Г. Хідірова у статті «Лінгвістичні та культурні особливості антропонімів» (2025) аналізує лінгвістичні характеристики, культурне та соціальне значення антропонімів (з особливим фокусом на узбецькій антропонімії), включаючи їхній історичний розвиток та діалектні варіації⁵, а С. Сахер, Ш. Гілл та М. Арслан («Лінгвістичні інновації в дослідженнях антропонімів: міст між минулим і майбутнім», 2025) вивчають роль лінгвістичних інновацій у практиці надання імен з історичної та сучасної точок зору, виявляють значні зміни в іменуванні: зростання кількості індивідуалізованих імен, прийняття крос-культурних імен унаслідок глобалізації та популярність гібридних або складних імен, доходячи висновку, що імена стають маркерами ідентичності в мультикультурних суспільствах⁶.

Якщо ж говорити про вітчизняні антропонімічні студії, то, за нашими спостереженнями, провідною тенденцією останніх років є дослідження функцій, типології та стилістичного потенціалу власних імен людей

² Felecan D. Anthroponymy and pragmatics. Proper names: Levels and functions. *Onomastics in Interaction with Other Branches of Science*. 2023. Vol. 2. P. 141–153.

³ Mustafojeva M. A. Modern methods of studying anthroponyms in linguistics and their significance. *Spanish Journal of Innovation and Integrity*. 2025. № 38. P. 83–87.

⁴ Mnaidarova M., Sarseke G., Sahin I. Anthroponyms: The lexico-semantic approach to word formation and its social and cultural implications. *Lodz Papers in Pragmatics*. 2025. № 21(1). P. 35–54.

⁵ Khidirova G. Linguistic and cultural features of anthroponyms. *Journal of Multidisciplinary Science and Innovations*. 2025. № 4(3). P. 700–703.

⁶ Saher S., Gill S., Arslan M. Linguistic innovation in anthroponym studies: Bridging the past and the future. *Journal of Applied Linguistics and TESOL*. 2025. № 8(1). P. 1240–1255.

у художніх творах. Так, антропоніміку у вітчизняній та зарубіжній літературі вивчали: З. П. Бакун (антропоніми у творах Марії Матіос), Л. В. Явір (антропоніми у поезії Івана Франка), О. С. Бойван, О. В. Ковтун (антропоніми у романах Джоан Роулінг), Н. В. Гасюк, О. М. Пуш (антропонімікон роману «Око світу» Р. Джордана), О. С. Горбач (антропоніми в романі Володимира Даниленка «Газелі бідного Ремзі»), А. І. Вегеш (антропонімікон романів Андрія Кокотюхи, Марії Матіос, Юрія Даценка, Лори Підгірної, Владислава Івченка), О. О. Лілік, О. В. Сазонова (антропоніми у романах Галини Пагутяк), Н. О. Глазова, І. І. Ільченко, Д. В. Лугова (антропонімікон романів Василя Шкляра), П. А. Халаши (літературно-художні антропоніми у романі І. Грабовської «Зірки й кістки»), Ю. С. Васейко (антропоніміка поезій Євгена Маланюка). Серед найновіших досліджень антропонімікону художніх творів чітко простежується тенденція аналізувати його в рамках лінгвокультурологічної парадигми та розглядати вербалізацію етноспецифіки в іменах персонажів. Так, М. С. Стечик та А. В. Стечик у праці «В імені – початок і кінець»: антропонімікон прози Марії Матіос» (2025) акцентують увагу на етноментальній специфіці антропонімів, розглядаючи їх як важливі аксіологічні одиниці, які відображають світоглядні орієнтири автора й персонажів та мають потужний символічний потенціал, що дає змогу не лише створювати виразні образи, а й формувати специфічне лінгвокультурне тло⁷. Т. І. Крупеньова («Антропонімікон роману «Амадока» Софії Андрухович: функційний аспект», 2025) аналізує власні імена персонажів як глибокий механізм репрезентації національної ідентичності, психологічного стану та ідеологічних переконань героїв, приділяючи особливу увагу тому, як антропоніми допомагають автору концептуалізувати теми колективної травми та історичної пам'яті шляхом пов'язування різних часових пластів твору⁸.

Окрім дослідження антропонімікону художнього твору, низку праць вітчизняних дослідників присвячено антропоніміці різних мов світу: англійської (Н. В. Бардіна, А. Ю. Дубик, О. Л. Клименко, Л. С. Колодіна, А. А. Комаревич, А. А. Куца, С. О. Мірошник, Ю. П. Чала, О. В. Яковлева), французької (І. В. Музейник, О. М. Пежинська, К. Тоцька), турецької (Л. П. Петрова Озель, В. М. Підвойний, І. Л. Покровська, І. А. Скрязловська, Г. І. Халимоненко), корейської (А. О. Бойко), перської (О. С. Завгородня), латинської (К. І. Велика, В. Г. Резнік, О. П. Цвид-Гром), польської (Л. В. Непоп-Айдачич), іспанської (Г. В. Сингаївська), японської

⁷ Стечик М. С., Стечик А. В. «В імені – початок і кінець»: антропонімікон прози Марії Матіос. *Наукові записки. Серія «Філологічні науки»*. 2025. № 213. С. 136–146.

⁸ Крупеньова Т. І. Антропонімікон роману «Амадока» Софії Андрухович: функційний аспект. *Наукові записки. Серія «Філологічні науки»*. 2025. № 213. С. 98–102.

(Т. К. Комарницька). У цих дослідженнях науковці зачіпають як традиційні для іншомовного матеріалу проблеми перекладознавчого характеру, так і зв'язок власних назв із актуальними питаннями лінгвокультурології. Зокрема, антропоніми як лінгвокультурне явище на матеріалі української й турецької мов досліджували Л. П. Петрова Озель та І. А. Скразловська, провівши порівняльний аналіз українських і турецьких антропонімів як носіїв значущої лінгвокультурної інформації. Автори розглядають власні імена, зафіксовані у фольклорі, релігійних текстах та обрядових традиціях, а також прізвища, що походять від назв традиційних ремесел, і демонструють, як антропонімічні системи обох народів відображають історичний досвід, духовні цінності та особливості національного побуту⁹.

1. Виникнення передумов проблеми, формулювання проблеми та постановка завдання

Як нам видається, стислий огляд наукових праць останніх років загалом демонструє популярність лінгвокультурологічного підходу до вивчення як реального антропонімікону різних мов світу, так і специфіки антропоніміки в художньому просторі. При цьому, однак, оскільки онімну лексику можна аналізувати не лише в лінгвокультурологічному, а й в історичному, етнолінгвістичному, когнітивно-прагматичному та соціолінгвістичному аспектах^{10, 11}, актуальним видається саме міждисциплінарний підхід до дослідження антропонімікону, особливо з огляду на те, що дослідники відзначають міжпредметність антропотопонімної номінації¹².

І дійсно, наприклад, Г. П. Лукаш, розглядаючи актуальні проблеми української ономастики, пише про необхідність міждисциплінарного підходу та використання набутків онімної концептології й лінгвокультурології, оскільки власні назви є динамічною системою, яка відображає духовні та історичні риси народу, і робить висновок, що поєднання методів суміжних наук дає змогу максимально ефективно досліджувати онімний простір як важливий чинник формування національної ідентичності; окрім цього, дослідник акцентує на важливості регіональної ономастики для збереження національно-культурного коду¹³, і тут важко не погодитись.

⁹ Петрова Озель Л. П., Скразловська І. А. Антропоніми як лінгвокультурне явище (на матеріалі української й турецької мов). *Львівський філологічний часопис*. 2021. № 10. С. 102–108.

¹⁰ Вербич С. О. Власні назви в сучасному українському просторі: функціонування, дослідження, кодифікація. *Українська мова*. 2024. № 4(92). С. 49.

¹¹ Лукаш Г. П. Нотатки з теорії ономастики. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філологічні науки*. 2023. № 2(100). С. 185–186.

¹² Влах М. Антропотопонімна картина світу: геоісторичний контекст : навчальний посібник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2024. С. 4.

¹³ Лукаш Г. П. Нотатки з теорії ономастики. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філологічні науки*. 2023. № 2(100). С. 184–194.

Отже, вивчення місцевого онімного простору і, вужче, антропонімікону як елемента національної ідентичності є сьогодні одним із актуальних завдань української гуманітаристики, реалізувати яке повною мірою можливо лише із залученням міждисциплінарного підходу.

З огляду на вищесказане, на нашу думку, надзвичайно важливим у нинішніх реаліях є документування і вивчення регіонального антропонімікону нашої країни, адже імена – це також вагомий складник української ментальності й історичної пам'яті, вони імплікують унікальну етноментальну інформацію й аксіологічні пріоритети¹⁴. Цим і пояснюємо традицію українських родин зберігати ім'я через покоління шляхом називання дітей на честь діда/прадіда (бабусі/прабабусі) (Михайло Кривенко у своєму рукописі, який послугував нам за джерельну базу дослідження, стверджує, що *«звичай давати старшому сину ім'я діда, щоб не виходило з роду, був у козацьких сім'ях»*; цю саму традицію на матеріалі історичного антропонімікону Полтавщини другої половини XVIII століття відзначає Л. Р. Осташ, додаючи сюди ще зафіксовані в історичних хроніках моделі «батько – син», «мати – дочка», «дядько – племінник», «рідні брати», «рідні сестри», «двоюрідні сестри»¹⁵). Недаремно ж штучне нав'язування нетипових для України імен (подекуди з абсурдною формою, наприклад Даздрапемра, Даздрасмигда чи Кукуцаполь) було одним зі складників колонізаційної політики СРСР. Саме тому кодифікування особливостей антропоніміки різних регіонів України і відстеження динаміки її розвитку є, на нашу думку, надзвичайно актуальним. Відповідно, у цій статті нам хотілося би висвітлити тенденції розвитку антропонімічного фонду сіл Кропивна, Маліївка та Щербинівка Золотоніського району Черкаської (до 1954 р. – Полтавської) області як одного з осередків козацького духу, адже відомо, що с. Кропивна давало Кропивнянський козацький полк, і її роль як знаного козацького форпосту Хмельниччини зберігалася аж до XVIII ст.¹⁶; при цьому, оскільки села Маліївка та Щербинівка прилягають до Кропивни, у них теж селилися нащадки козаків. Отже, гадаємо, можна стверджувати, що в історичному антропоніміконі цих трьох козацьких сіл можна простежити онімні тенденції козацьких родів, а особливості будови прізвищ розглядати як іще одне свідчення козацького походження їхніх носіїв. Попри таке надзвичайне історичне значення Кропивни і прилеглих

¹⁴ Стечик М. С., Стечик А. В. «В імені – початок і кінець»: антропонімікон прози Марії Матіос. *Наукові записки. Серія «Філологічні науки»*. 2025. № 213. С. 139.

¹⁵ Осташ Л. До особливостей антропонімікону українців Полтавщини в другій половині XVIII століття. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Філологія»*. 2023. № 50. С. 347–348.

¹⁶ Голиш Г. М., Лисиця Л. Г. Подорож Златокраєм. Нарис історії Золотоніщини та її поселень від давнини до сьогодення. Черкаси : Вертикаль, 2018. С. 344–346.

до неї сіл, динаміка змін в антропоніміконі цього козацького краю досі не ставала предметом наукових розвідок (деякі питання діяхронічного зрізу антропонімів Полтавщини аналізувала Л. Р. Осташ¹⁷, однак зосереджувала увагу на давніших історичних епохах і не виділяла окремо особливості антропоніміки козацького форпосту Золотоніського краю; побіжно питання походження деяких прізвищ у селах Кропивна, Маліївка та Щербинівка зачіпають М. П. Губочкін¹⁸ та А. М. Маляр¹⁹, однак не відстежують їх частотність чи способи словотвору і не намагаються їх класифікувати). Відповідно, ставимо перед собою завдання виявити найпоширеніші жіночі й чоловічі імена у селах Кропивна, Маліївка та Щербинівка у проміжку між 1870-ми й 1920-ми роками, встановити тенденції до називання тими чи тими іменами (антропонімічну моду) за десятиліттями, а також виявити найпоширеніші прізвища мешканців трьох сіл у діяхронічному зрізі, описати найтиповіші моделі творення прізвищ у трьох селах, класифікувати їх за походженням та встановити взаємозв'язок між особливостями антропонімікону мешканців Кропивни, Маліївки та Щербинівки й історико-культурним портретом краю. Для реалізації поставлених завдань будемо послуговуватися як квантитативними, так і квалітативними методиками. Так, для виявлення найчастотніших чоловічих і жіночих імен за десятиліттями і загалом у період другої половини XIX ст. – початку XX ст., а також з'ясування значущості тих чи тих прізвищ у пригоді стане метод кількісних підрахунків, а для опису класифікації імен та прізвищ і типових моделей творення прізвищ – описовий метод, методи компонентного, семантичного, етимологічного і словотвірного аналізу. Окрім цього, під час опису повних і народних форм імен частково було також застосовано зіставний метод. Проведення паралелей між особливостями будови місцевого іменника та козацько-християнською ідентичністю його носіїв дає змогу розглядати антропонімікон ширше, ніж суто мовне явище, трактувати антропоніми не лише як носії лінгвокультурологічної інформації, а й як артефакти історично-краєзнавчого характеру, актуалізуючи новітній міждисциплінарний підхід, що уможливорює вивчення синергії не лише мови та культури (як у рамках лінгвокультурологічної парадигми), а й мови та історії, генеалогії, релігії.

¹⁷ Осташ Л. До особливостей антропонімікону українців Полтавщини в другій половині XVIII століття. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Філологія»*. 2023. № 50. С. 347–353.

¹⁸ Губочкін М. П. Трансформація Кропивнянського козацького полку в соціально-економічній та військово-політичній історії України (1648–1782 рр.) : дис. ... канд. істор. наук : 07.00.01. Переяслав-Хмельницький, 2013. 250 с.

¹⁹ Маляр А. М. Кропивнянська Болюківщина – батьківщина Джулая. *Вісник Золотоніщини*. 2005. 09 липня. С. 6.

Джерельною базою дослідження послуговували два унікальні матеріали – видання «Вперед» Кропивнянської сільської ради Золотоніського району Черкаської області за 16 квітня 1963 р. та рукопис мемуарів вихідця з Кропивни Михайла Кривенка, на основі яких можна простежити динаміку змін в антропоніміці Кропивни та прилеглих до неї сіл (Маліївки і Щербинівки) другої половини XIX – початку XX ст. Так, на чотирьох сторінках видання «Вперед» розміщено роки народження, прізвища, імена та по батькові 437 кропивнян, маліївців та щербинівців. Відповідно, спираючись на роки народження, надруковані в газеті, можна встановити найпопулярніші чоловічі та жіночі імена за роками. Окрім цього, список дає уявлення про типові прізвища кропивнян, маліївців та щербинівців і дає змогу виокремити моделі їх творення. Недоліком цього списку є те, що в ньому зазначено лише дані селян, які дожили до 1960-х років, тому, взявши його за основу, ми розширили цей список даними з мемуарів Михайла Трохимовича Кривенка (1934–2024) – ветеринарного лікаря за освітою, дослідника-ентузіаста історії, звичаїв та фольклору козацьких сіл Золотоніського краю. У рукописі «Родинне дерево фамілії Кривенко, що із села Кропивна Золотоніського району Черкаської (Полтавської) області» М. Кривенко окрім реконструкції генеалогічного дерева козацького роду Кривенків описує історію й побут краю, спираючись на спогади очевидців-довгожителів сіл Золотоніського району, насамперед свого батька – Трохима Максимовича Кривенка (1897–1991), які син записав із його вуст²⁰, а також на результати власних архівних пошуків, у результаті чого дослідник відтворив генеалогію своєї родини козацького походження із зазначенням імен і років народження (подеколи приблизних). У рукописі чимало місця відведено хроніці життя селян, згадуються імена і прізвища багатьох кропивнян, маліївців та щербинівців, зокрема тих, які загинули внаслідок голодоморів, репресій і воєн. Звісно, чимало антропонімів у мемуарах дублюють прізвища, імена і рік народження зі списку видання «Вперед», тож, відкинувши такі повторювані одиниці, можемо додати до переліку з 437 антропонімів ще 57. Окрім цих одиниць, у рукописі також трапляються неповні, представлені лише прізвищами, власними іменами чи прізвиськами. Такі одиниці ми не будемо враховувати під час підрахунків найпоширеніших імен і прізвищ, однак візьмемо до уваги під час опису типових моделей творення прізвищ кропивнян, маліївців та щербинівців і їх класифікації (на основі класифікації Ю. К. Редька²¹).

²⁰ Комарницька Т. К. Голодомор 1932–1933 років у с. Кропивні Золотоніського району Черкаської області у мемуарах Михайла Трохимовича Кривенка «Родинне дерево фамілії Кривенків». *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2025. № 89(1). С. 54.

²¹ Редько Ю. К. Сучасні українські прізвища. Київ : Наукова думка, 1966. 214 с.

І для доповнення загальної картини в результаті вивчення місцевих метрик другої половини XIX – початку XX ст. й опитування місцевих жителів (Гвоздя Анатолія Івановича (1953–2023) і Кривенко (Заболотньої) Ніни Григорівни (1939–2024)) ми також додали ще шість імен селян, народжених у другій половині XIX – на початку XX ст.; отже, у результаті маємо вибірку з 500 прізвищ, імен і по батькові кропивнян, маліївців та щербинівців із роками народження (в кількох випадках приблизними), які окреслили часові рамки матеріалу 1870-ми – 1920-ми роками.

2. Характеристики іменного фонду кропивнян, маліївців та щербинівців у хронологічній динаміці; етимологія та еволюція імен

Ситуація з популярністю та частотністю імен у Золотоніському краї кінця XIX – початку XX ст. була відображенням перехідного стану всього українського суспільства. З одного боку, зберігалася жорстка канонічна система, керована Церквою, що забезпечувала стабільність іменного фонду та високу частотність традиційних християнських імен (Петро, Іван, Марія, Ганна). Ця система була фундаментом, на якому трималася соціальна ідентифікація мільйонів людей. З іншого боку, початок XX ст. приніс із собою хвилю національного піднесення, яка не могла не позначитися на іменах. Українська інтелігенція почала свідомо використовувати імена як інструмент національної самоідентифікації. Це проявилось у двох напрямках: реабілітації народних форм імен та поверненні до давньослов'янських імен.

Л. Г. Скрипник у словнику-довіднику «Власні імена людей» наводить кілька джерел походження українських імен:

1. Візантійські християнські імена, або імена християнського календаря. Їх було запозичено із запровадженням християнства в Русі в X ст. До них належать переважно давньогрецькі, давньоримські та давньоєврейські за походженням імена, що були канонізовані Церквою і зафіксовані у святцях. Варто зазначити, що вони часто зазнавали значних фонетичних змін на українському мовному ґрунті, мали багато варіантів. До візантійських імен належать найпопулярніші українські імена: Іван, Петро, Михайло, Ганна, Марія тощо.

2. Давньоруські імена. Імена, поширені в Русі: Святослав, Володимир, Людмила. До них відносять також кальки з грецької мови (Богдан, Віра, Надія, Любов) та імена скандинавського походження того часу (Ігор, Олег, Ольга).

3. Імена, запозичені із західнослов'янських та південнослов'янських мов.

4. Імена, запозичені із західноєвропейських мов.
5. Індивідуальні імена-новотвори.
6. Імена, що з'явилися за часів СРСР²².

Якщо послуговуватися цією класифікацією для визначення походження найчастотніших імен досліджуваної місцевості, то виходить, що антропонімічна традиція Кропивни, Маліївки та Щербинівки станом на 1870-ті – 1920-ті роки сприйняла лише перші дві групи імен, при цьому абсолютну більшість серед імен із нашого досліджуваного матеріалу становлять імена християнського походження, що дійсно відображає глибину християнських вірувань у традиційному українському селі й тяглість антропонімічної традиції всупереч штучно твореній та нав'язуваній антропонімічній моді часів Російської імперії та першого десятиліття СРСР. Розглянемо результати наших кількісних підрахунків частотності жіночих і чоловічих імен за десятиліттями із зазначенням їх походження.

Даних про імена селян, народжених у 1870-х – 1880-х та 1910-х – 1920-х роках, у наших матеріалах міститься небагато, тож під час наших квантитативних підрахунків ми вирішили об'єднати їх по два десятиліття; решту ж десятиліть (1890-ті, 1900-ті) розглядаємо окремо.

Проаналізувавши частотність імен кін. XIX – поч. XX ст., можемо зробити висновки щодо популярності конкретних імен у різні десятиліття. Так, серед жіночих імен у 1870–1880-ті перше місце поділяють між собою імена Ганна, Настя (у документах зафіксоване саме в такому вигляді, а не «Анастасія») та Уляна. На другому місці – Марія. У 1890-х на першому місці за популярністю залишається ім'я Настя, Марія – знову на другому місці. 1900-ті роки демонструють вихід імен Марія та Ганна на перше місце за частотністю з великим відривом від інших. 1910–1920-ті – ім'я Марія залишається найпопулярнішим, випередивши решту. Така популярність імені Марія цілком логічна, оскільки воно є найбільш шанованим християнським жіночим іменем²³. Окрім цього, як демонструє таблиця, абсолютну більшість жіночих імен селян становлять християнські імена; імен давньоруського походження зафіксовано всього п'ять; решта груп імен не представлена взагалі.

Як бачимо, серед чоловічих імен у 1870–1880-ті роки перше місце за частотністю посідає ім'я Петро. У 1890-х першу трійку найпопулярніших імен очолюють Іван, Григорій та Яків відповідно. У 1900-ті роки перше

²² Скрипник Л. Г., Дзятківська Н. П. Власні імена людей: Словник-довідник / ред. В. М. Русанівський. 2-е вид. Київ : Наукова думка, 1996. С. 7–8.

²³ Стецик М. С., Стецик А. В. «В імені – початок і кінець»: антропонімікон прози Марії Матіос. *Наукові записки. Серія «Філологічні науки»*. 2025. № 213. С. 141.

Таблиця 1

Частотність та етимологія жіночих імен кропивнян, маліївців та щербинівців за десятиліттями в досліджуваному матеріалі

Жіночі імена			
Роки	Ім'я	Походження	Частотність
1	2	3	4
1870–1880-ті	Ганна	христ. (д.-євр.)	4
	Настя (Анастасія)	христ. (грец.)	
	Уляна	христ. (лат.)	
	Марія	христ. (д.-євр.)	3
	Фросина (Пріська)	христ. (грец.)	
	Варвара (Варка)	христ. (грец.)	2
	Оксана	христ. (грец.)	
	Олександра	христ. (грец.)	
	Віра	давньорус. калька з грец.	1
	Горгоня	христ. (грец.)	
1890-ті	Слизавета	христ. (д.-євр.)	
	Марина	христ. (лат.)	
	Марфа	христ. (арамейс.)	
	Наталка	христ. (лат.)	
	Олена	христ. (грец.)	
	Пистина	христ. (грец.)	
	Софія	христ. (грец.)	
	Федора	христ. (грец.)	
	Федосія	христ. (грец.)	
	Настя (Анастасія)	христ. (грец.)	15
	Марія	христ. (д.-євр.)	14
	Ганна	христ. (д.-євр.)	9
	Наталка	христ. (лат.)	8
	Параска	христ. (грец.)	
	Тетяна	христ. (грец.)	
	Євдокія	христ. (грец.)	7
	Катерина	христ. (грец.)	5
	Пелагія	христ. (грец.)	4
	Ольга	давньорус. (сканд.)	
	Варвара (Варка)	христ. (грец.)	
	Уляна (Улита)	христ. (лат.)	3
	Олена	христ. (грец.)	
	Фросина	христ. (грец.)	
	Векла	христ. (грец.)	2
	Віра	давньорус. калька з грец.	
	Горпина	христ. (лат.)	
	Євдокія	христ. (грец.)	
	Марина	христ. (лат.)	
	Марфа	христ. (арамейс.)	
	Меланія	христ. (грец.)	
	Оксана	христ. (грец.)	
	Федосія	христ. (грец.)	

Продовження таблиці 1

1	2	3	4
1890-ті	Василина	христ. (грец.)	1
	Горгоня	христ. (грец.)	
	Домаха	христ. (лат.)	
	Єлизавета	христ. (д.-євр.)	
	Єфросинія	христ. (грец.)	
	Лукерія	христ. (лат.)	
	Мотря	христ. (лат.)	
	Надія	давньорус. калька з грец.	
	Онісія	христ. (грец.)	
	Опраська (Євпраксія)	христ. (грец.)	
	Орина (Ірина)	христ. (грец.)	
	Софія	христ. (грец.)	
	Устя (Устина)	христ. (лат.)	
1900-ті	Федора	христ. (грец.)	21
	Христя	христ. (грец.)	
	Ганна	христ. (д.-євр.)	
	Марія	христ. (д.-євр.)	
	Марфа	христ. (арамейс.)	
	Олександра	христ. (грец.)	
	Пелагія	христ. (грец.)	
	Варвара	христ. (грец.)	
	Олена	христ. (грец.)	
	Наталка	христ. (лат.)	
	Уляна	христ. (лат.)	
	Фросина	христ. (грец.)	
	Євдокія	христ. (грец.)	
	Настя	христ. (грец.)	
	Тетяна	христ. (грец.)	
	Орина (Ірина)	христ. (грец.)	
	Антоніна	христ. (лат.)	
	Єлизавета	христ. (д.-євр.)	
	Оксана	христ. (лат.)	
	Катерина	христ. (грец.)	
	Софія	христ. (грец.)	
	Агафія	христ. (грец.)	
	Лідія	христ. (грец.)	
	Марина	христ. (лат.)	
	Мотрона (Мотря)	христ. (лат.)	
	Надія	давньорус. калька з грец.	
	Степанида	христ. (грец.)	
	Василина	христ. (грец.)	1
	Векла	христ. (грец.)	
	Віра	давньорус. калька з грец.	
	Ївга (Євгенія)	христ. (грец.)	
	Лукія	христ. (грец.)	
	Любов	давньорус. калька з грец.	
	Мар'яна	христ. (лат.)	

Продовження таблиці 1

1	2	3	4
	Мелана Мокрина Одарка Федора Харитина Якилина Янка	христ. (грец.) христ. (грец.) христ. (д.-перс.) христ. (грец.) христ. (грец.) христ. (лат.) давньорус.	1
1910–1920-ті	Марія Параска Антоніна (Тося) Галина Ганна Катерина Наталя Олександра Олена Ольга Фросина	христ. (д.-євр.) христ. (грец.) христ. (лат.) христ. (грец.) христ. (д.-євр.) христ. (грец.) христ. (лат.) христ. (грец.) христ. (грец.) христ. (грец.) давньорус. (сканд.) христ. (грец.)	5 2 1

Таблиця 2

**Частотність та етимологія чоловічих імен кропивнян, маліївців
та шербинівців за десятиліттями в досліджуваному матеріалі**

Роки	Ім'я	Походження	Частотність
1	2	3	4
1870–1880-ті роки	Петро	христ. (грец.)	4
	Андрій	христ. (грец.)	2
	Григорій	христ. (грец.)	
	Михайло	христ. (д.-євр.)	
	Олександр	христ. (грец.)	
	Олексій	христ. (грец.)	
	Аністрат	христ. (грец.)	1
	Василь	христ. (грец.)	
	Володимир	давньорус.	
	Гнат	христ. (лат.)	
	Дмитро	христ. (грец.)	
	Костянтин	христ. (грец.)	
	Лука	христ. (грец.)	
	Митрофан	христ. (грец.)	
	Павло	христ. (лат.)	
	Петро	христ. (грец.)	
	Пилип	христ. (грец.)	
	Прокіп	христ. (грец.)	
	Фалімон	христ. (грец.)	
	Федот	христ. (грец.)	
	Яків	христ. (д.-євр.)	

Продовження таблиці 2

1	2	3	4
1890-ті	Іван	христ. (д.-євр.)	9
	Григорій	христ. (грец.)	6
	Яків	христ. (д.-євр.)	5
	Андрій	христ. (грец.)	4
	Антон	христ. (лат.)	
	Михайло	христ. (д.-євр.)	3
	Василь	христ. (грец.)	2
	Павло	христ. (лат.)	
	Петро	христ. (грец.)	
	Степан	христ. (грец.)	
	Андріян	христ. (грец.)	1
	Віктор	христ. (лат.)	
	Данило	христ. (д.-євр.)	
	Йосип	христ. (д.-євр.)	
	Карпо	христ. (лат.)	
	Леонід	христ. (лат.)	
	Максим	христ. (лат.)	
	Малофій	христ. (д.-євр.)	
	Матвій	христ. (д.-євр.)	
	Никифор	христ. (грец.)	
	Никон	христ. (грец.)	
	Оврам	христ. (д.-євр.)	
	Овсій	христ. (грец.)	
	Олександр	христ. (грец.)	
	Олексій	христ. (грец.)	
	Омелько	христ. (грец.)	
	Опанас	христ. (грец.)	
	Пантелеймон	христ. (грец.)	
	Парамон	христ. (грец.)	
	Пилип	христ. (грец.)	
1900-ті	Семен	христ. (д.-євр.)	
	Сергій	христ. (лат.)	
	Трохим	христ. (грец.)	
	Федір	христ. (грец.)	
	Хома	христ. (грец.)	
	Ягор	христ. (грец.)	
	Іван	христ. (д.-євр.)	3
	Павло	христ. (лат.)	
	Андрій	христ. (грец.)	2
	Антон	христ. (лат.)	
	Данило	христ. (д.-євр.)	1
	Петро	христ. (грец.)	
	Федір	христ. (грец.)	
	Василь	христ. (грец.)	
	Гнат	христ. (лат.)	

1	2	3	4
	Григорій Дмитро Кузьма Михайло Никифор Олександр Пилип Яким Яків	христ. (грец.) христ. (грец.) христ. (грец.) христ. (д.-євр.) христ. (грец.) христ. (грец.) христ. (грец.) христ. (д.-євр.) христ. (д.-євр.)	
	Петро	христ. (грец.)	3
1910–1920-ті	Василь Володимир Грицько (Григорій) Микола Федір	христ. (грец.) давньорус. христ. (грец.) христ. (грец.) христ. (грец.)	1

місце за частотністю розділили між собою імена Іван та Павло. У 1910–1920-ті популярність повертається до імені Петро. У цих тенденціях також убачаємо відображення традиції шанування християнських біблійних імен, адже, наприклад, відомо, що Іван є найпопулярнішим християнським іменем²⁴. Як бачимо, спільною тенденцією називання жінок і чоловіків у трьох селах є надання абсолютної переваги християнським іменам; серед чоловічих імен ця тенденція ще сильніша, оскільки зафіксовано лише одне ім'я, яке належить до іншої групи, – давньоруських. Гадаємо, це ще раз доводить стійкість релігійних традицій і шанування християнських обрядів в українських селах. Якщо ж міркувати про причини популярності найпоширеніших імен Марія, Ганна, Іван, то, на нашу думку, вони такі: 1) імена Іван, Марія та Ганна трапляються у церковному календарі найчастіше; 2) це імена «сильних» небесних покровителів відповідно до християнських переконань, що спонукало людей вибирати саме їх. Таке значне переважання імен християнського (біблійного) походження підтверджує гіпотезу про те, що релігійні традиції справили значний вплив на розширення та регламентацію кола антропонімів, які українці здавна використовують для найменування, що свідчить про те, що культура віросповідань є важливою підвалиною еволюції етноіменної системи України²⁵.

²⁴ Стедик М. С., Стедик А. В. «В імені – початок і кінець»: антропонімікон прози Марії Матіос. *Наукові записки. Серія «Філологічні науки»*. 2025. № 213. С. 141.

²⁵ Петрова Озель Л. П., Скразловська І. А. Антропоніми як лінгвокультурне явище (на матеріалі української і турецької мов). *Львівський філологічний часопис*. 2021. № 10. С. 104.

Розглянувши частотність імен чоловіків та жінок, відзначаємо також побутування в селах Кропивна, Маліївка та Щербинівка парних чоловічих і жіночих імен, що мали спільне походження. Серед них: Антон – Антоніна, Василь – Василина, Олександр – Олександра, Степан – Степанида, Федір – Федора, Федосій – Федосія.

Як ми вже зазначали раніше, антропонімічною традицією українського села було називання нащадків на честь предків, яке відбувалося за кількома моделями. Збереження родових імен, з одного боку, сприяло зміцненню традиційної громади і гуртувало родину, проте, з іншого боку, виникала необхідність у розрізненні численних тезок у межах одного села. Це призвело до розквіту системи розмовних варіантів імен.

Ми зафіксували численні народні варіанти імен у селах Кропивна, Маліївка та Щербинівка, що активно побутували й у тогочасних офіційних документах, зокрема в аналізованому списку селян.

Аналізуючи наведений список частотності імен сіл Кропивна, Щербинівка, Маліївка 1870-х – 1920-х років, простежуємо низку

Таблиця 3

**Народно-розмовні варіанти християнських і давньоруських імен,
що побутували у Кропивні, Маліївці та Щербинівці**

Церковний канон	Народні варіанти
1	2
Авраам	Оврам – питома українська народна форма біблійного імені Авраам
Агафія	Гафія; Гапка – найбільш уживаний народний варіант
Агрипіна	Горпина – найбільш уживаний народний варіант
Акилина	Євкилина, Якилина, Килина – у селах Кропивна, Маліївка та Щербинівка кін. XIX – початку XX ст. трапляються всі три народні варіанти цього імені
Анастасія	Настя – у селах Кропивна, Маліївка та Щербинівка кін. XIX – початку XX ст. вживалося саме в такій формі
Антоній	Антон, Антось
Антоніна	Тося, Тоня
Варвара	Варка, Варочка, Варя, Віра. Нам відоме побутування відіменного найменування родини села Щербинівка – Варочки
Віра	Вірка
Горгоня	Гонька
Ганна (Анна)	Ганя, Галя (часто для скорочення цього імені використовувалося скорочення від імені Галина)
Георгій	Єгор, Єгорко, Ягор
Григорій	Гриша, Гришко
Дарія	Одарка, Дарина

Продовження таблиці 3

1	2
Домнікія	Домаха, Домна
Йосиф	Йосип
Євпраксія	Опраська, Парася (спільна народна форма з іменем Параскева)
Євдокія	Дуня, Дунька, Явдоха
Євгенія	Ївга – одна з найколеритніших і суто українських народних форм грецького імені Євгенія
Євсевій	Овсій – самобутня українська народна форма грецького імені Євсевій
Єлена	Олена (найпоширеніший український варіант), Оленка
Єпистимія	Єпистина, Пистина (найчастіше побутує саме у цій народній формі), Пестя
Єфросинія	Фросина (народний варіант, що був найбільш поширений на досліджуваній території), Фрося, Пріська
Іван	Ванько
Ірина	Орина, Оріся
Катерина	Катря, Катруся
Костянтин	Кость, Костик
Лідія	Ліда
Лукерія (Гликерія)	Ликера, Ликерка, Лукія – іноді використовувалося як паралельна форма (хоча це окреме ім'я, у побуті їх часто не розрізняли)
Луція	Луця, Луцька
Любов	Люба, Любка, Любця
Макрина	Мокрина – найчастіше побутує саме у цій народній формі; Мотря – іноді (помилково) Мокрину могли плутати з Мотроною, хоча це різні імена
Малофій	Малько/Малашко – іноді використовувалися як універсальні скорочення для імен, що починаються на «Мал-» (Малахія, Малофій)
Марія	Маруся, Маня, Манька
Меланія	Мелана, Меланка
Микола	Миколка, Коля
Михайло	Михась
Мотрона	Мотря
Надія	Надя, Надька
Наталія	Наталка (найчастіша народна форма, що була популярна на всій території України), Наталя
Никифор	Ничипір – найпоширеніший народний варіант
Ксенія	Оксана – найпоширеніший український варіант
Олександр	Сашко, Санько, Олесь
Олександра	Саня, Санька, Сашуня, Олесья
Ольга	Оля, Олюня

1	2
Омелян (від Еміліан)	Омелько
Опанас	Панас
Павло	Павлик, Павлусь, Пашко
Пантелеймон	Панько
Парамон	Парамончик, Парамонько
Парасковія, Параскева	Параска (найбільш народний варіант), Парася
Пелагія	Палажка (найбільш поширений народний варіант), Палагна
Петро	Петько, Петрусь, Петрик, Петя
Пилип	Пилипко, Пилипок
Прокопій	Прокіп, Прокіпко
Семен	Семенко, Семко
Сергій	Сергійко
Софія	Соня
Стефан	Степан, Степанко
Степанида	Степка, Степця
Тетяна	Тетянка, Танечка, Таня, Тася
Трофим	Трохим, Трохимко
Філімон, Филимон	Фалімон, Хвалімон (характерна для української мови форма, де звук [ф] замінювався на [хв]), Фалько
Февронія/Февросія	Хівря
Федір	Федько, Федорко, Федя, Хведір
Федора	Федорка, Хведора
Феодосія	Федося, Феся, Феська, Хвеська
Федот	Федько, Федя
Фома	Хома, Хомко
Харитина	Харитя
Христина	Христя, Христуня
Юліана	Уляна (народний варіант, поширений у досліджуваному регіоні), Улита, Уля
Юстина	Устина (найбільш поширений народний варіант), Устя
Яким	Якимко, Якимець
Яків	Яцько, Ясько
Яна	Янка

фонетичних трансформацій, яких зазнали церковні імена (антропоніми грецького, латинського і давньоєврейського походження) на українському ґрунті, пристосовуючись до живої народної мови. На нашу думку, ці зміни відбувалися через прагнення мовців спростити вимову чужорідних звукосполук та узгодити їх із законами української фонетики.

На основі зіставлення форм імен у нашому матеріалі й у словнику-довіднику «Власні імена людей»²⁶ доходимо висновку, що основними фонетичними змінами були:

1. Поява протетичних (приставних) приголосних. Для народної мови було невласливим починати слово з голосної «а». Класичним прикладом є ім'я Анна. Давньоєврейське за походженням, у грецькій та латинській передачі воно починається на голосний (на відміну від давньоєврейського оригіналу, де першою літерою є п /хет/ [x]). В українській народній мові, що прагнула до сильнішого початку слова, перед «а» виникає фарингальний фрикативний [г], що за цікавим збігом наближає вимову імені до оригінальної. Так виникла форма «Ганна», яка в досліджуваній період була абсолютно домінуючою. Аналогічні зміни описані щодо імен Артем → Гартим, Онуфрій → Гонофрій тощо у Волинській області²⁷, з чого робимо висновок про типовість такої трансформації на українському ґрунті.

2. Трансформація/редукція початкових голосних та йотація. Перехід початкового «є» в «я» чи «ї» або повна втрата цього початкового голосного – часте явище в народній мові: Єгор → Ягор; Євкилина → Якилина, Килина; Єпистимія → Пистина; Євдокія → Явдоха; Євгенія → Ївга тощо. Також зафіксовано вживання звука [й] на початку імен, як-от у варіанті «Йван» замість «Іван».

Окрім цього, оскільки для української мови початковий голосний [а] в іменах не є характерним, у церковних іменах він часто замінювався більш природним [о]: Олександра/Олександр, Олена, Оврам, Олексій, Опанас (подібний процес описано для давніших антропонімів Житомирщини²⁸, із чого робимо висновок про давність традиції адаптувати імена таким чином). Для досягнення більшої милозвучності та легкості вимови звук [о] з'являвся також перед початковим приголосним або заміняв собою початкові «е» чи «є»: Дарія, Дарина → Одарка, Ксенія → Оксана; Єлена → Олена; Еміліан → Омелян; Євпраксія → Опраська; Євсевій → Овсій. Цікаво, що День святого Євсевія в народі називали «Овсія» і відзначали 22 червня. Народна етимологія міцно пов'язала ім'я Овсій зі словом «овес», породивши приказку: «Прийшов Овсій

²⁶ Скрипник Л. Г., Дзятківська Н. П. Власні імена людей: Словник-довідник / ред. В. М. Русанівський. 2-е вид. Київ : Наукова думка, 1996. 312 с.

²⁷ Садова Л. О. Сімейно-родові іменування, похідні від імен та прізвищ першопосів (на основі вибраних антропонімів сіл Антонівка та Борисковичі початку та середини XX століття). *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej*. 2020. № 55. Article 1930.

²⁸ Яшук Л. В. Фонетична адаптація початкових голосних у християнському антропоніміконі Житомирщини XVI–XVII ст. *Волинь-Житомирщина: історико-філологічний збірник з регіональних проблем*. 2013. № 24. С. 189–198.

– овес сій». Уважалося, що після цього дня вже не можна сіяти ярі культури крім вівса.

3. Спрощення груп голосних (монофтонгізація) групи -іа-, -ію-, -іу- часто відбувалося з грецькими іменами, які містили збіги голосних (дифтонги або зіяння), що були незручними для української артикуляції. Відповідно, у процесі народної адаптації відбувалося стягнення або спрощення цих груп: Юліана → Уляна; Наталія → Наталя; Параскевія → Параска тощо.

4. Утрата кінцевих елементів (апокопа). В офіційних документах імена зазвичай записували у повній формі (Антоній, Зиновій, Прокопій), однак жива мова кінця ХІХ ст. майже не вживала закінчення -ій у чоловічих іменах та -ія у жіночих: Антоній → Антон, Феодосія → Феська; Прокопій → Прокіп тощо.

5. Відсічення початкового звуку або складу слова (афереза), яке було особливо продуктивним у творенні побутових форм імен від повних церковних: Олександр → Сашко, Санько; Анастасія → Настя; Антоніна → Тоня тощо.

6. Випадіння серединних звуків та зміна афіксів (синкопа), що дає змогу скоротити кількість складів, роблячи ім'я динамічнішим. Складні для вимови сполучення приголосних спрощувалися до більш природних для української мови форм: Горгоня → Гонька; Євсей → Овсій; Степанида → Степка; Парасковія → Параска; Мотрона → Мотря тощо. Подібні процеси описано на матеріалі поліських діалектів, у тому числі із залученням деяких прикладів онімного характеру²⁹, у зв'язку з чим можемо стверджувати, що такого роду адаптація є типовою для українського розмовного мовлення.

7. Зміни голосних усередині основи. У рамках такої зміни відбувалася адаптація голосних, що призводила до появи нових народних форм. Окрім того, у народній вимові часто відбувалося змішування ненаголошених [є] та [и], що є характерною рисою української фонетики. Наприклад: Ксенія → Оксана; Пистина → Пестя.

8. Заміна звуку [ф], який тривалий час сприймався в українській мові як штучний, запозичений, тому в народному мовленні його часто замінювали сполукою [хв] або звуками [х], [п], [т]. Це відображалося і в іменах: Йосиф → Йосип; Трофим → Трохим; Фалімон → Хвалімон; Федір → Хведір; Федот → Хведот; Фома → Хома; Февросія → Хівря; Феодосія → Хвеська тощо.

²⁹ Громик Ю. В. Комбінаторні звукові зміни в поліській говірці села Липне: метатеза, афереза, синкопа, апокопа, епентеза. *Типологія та функції мовних одиниць*. 2014. № 2. С. 72.

Особливо великих змін на народному ґрунті зазнало візантійське ім'я давньогрецького походження Єфросинія → Фросина; Фросина → Пріська, трансформація в якому відбулася через спрощення звуків фр → пр та додавання суфікса -ка. Як свідчать наші матеріали, ім'я побутувало на території сіл Кропивна, Маліївка, Щербинівка в усіх трьох варіантах.

9. Демінутивні та експресивні форми. Народна мова активно використовувала суфікси для творення пестливих або згрубілих форм, що радикально змінювало фонетичний вигляд імені: Миколай → Миколка, Колюня; Іван → Ванько, Йван.

Ці процеси свідчать про глибоку адаптацію канонічних імен, які з часом утрачали своє «книжне» звучання, стаючи органічною частиною національного антропонімікону.

3. Етимологічні, структурні та словотвірні характеристики прізвищ кропивнян, маліївців та щербинівців

Як указує Ю. К. Редько, матеріалом для творення українських прізвищ були чотири основні джерела: імена; назви місця проживання або походження; назви постійного заняття чи професії; індивідуальні ознаки (фізичні, психічні й інші властивості) першого носія прізвища³⁰. Такі прізвища являють собою ядрну частину антропонімікону і мають давнє історичне коріння³¹.

І дійсно, в історичному антропоніміконі Кропивни, Маліївки та Щербинівки зафіксовано всі ці чотири групи прізвищ. Так, від імен походять прізвища: Антонович, Дорошенко, Іващенко, Іванченко, Кириченко, Клименко, Костенко, Костевич, Костенецька, Кузьменко, Мариненко, Марченко, Михайлик, Макаренко, Науменко, Петраш, Петренко, Романенко, Савина, Савісько, Стеценко, Терещенко, Трохименко, Ярмола (ймовірно).

Дещо меншу кількість прізвищ селян можна вивести від назв місця проживання чи походження: Заболотня, Завгородня, Литвиненко й Ляшенко (етнонімічні прізвища), Орда (ймовірно), Чорногородська.

Низка прізвищ кропивнян, маліївців та щербинівців етимологічно вказує на назви професії чи роду занять: Джура, Извозчик, Ковальчук, Колесник, Мірошніченко, Маляр, Скляр, Ткаченко, Чернець, Шаповал. Такі прізвища є культурологічно значущими³² та відзначаються оригінальним лінгвокультурологічним й етнічним колоритом³³.

³⁰ Редько Ю. К. Сучасні українські прізвища. Київ : Наукова думка, 1966. С. 34.

³¹ Петрова Озель Л. П., Скразловська І. А. Антропоніми як лінгвокультурне явище (на матеріалі української і турецької мов). *Львівський філологічний часопис*. 2021. № 10. С. 105.

³² Редько Ю. К. Сучасні українські прізвища. Київ : Наукова думка, 1966. С. 43–44.

³³ Петрова Озель Л. П., Скразловська І. А. Антропоніми як лінгвокультурне явище (на матеріалі української і турецької мов). *Львівський філологічний часопис*. 2021. № 10. С. 105.

Великою є група прізвищ, що походять від індивідуальних ознак: Білик, Брикун, Вирвикишка, Головка, Горяченко, Дзюбан, Дика, Злидар, Іскра, Кривенко, Кривонога, Косточка, Молодик, Погоріла, Рябуха, Реготун, Сіренко, Скороход, Тупота, Хиль, Цокало, Чуб, Чорненко, Чорний, Шакун, Шишка, Шрамко, Щокін. Численність останньої групи, на нашу думку, частково можна пояснити козацьким походженням сіл, адже давати прізвиська з огляду на індивідуальні ознаки було типовим у козацьких колах; пізніше ці прізвиська логічно перейшли у розряд прізвищ. Значущість таких прізвищ полягає у тому, що вони виражають народні погляди на особливості зовнішності³⁴, за рахунок чого можна простежити етнокультурний компонент метафоризації й виокремити сприйняття конкретним народом тих чи тих образів.

Серед типових прізвищ кропивнян, маліївців та щербинівців чимало також зоонімів: Вовк, Голубович, Заєць, Короп, Кулик, Мишак, Пугач, Цапенко. Імовірно, такі прізвища утворені шляхом метафоричного переосмислення певних характеристик відповідних тварин та образного порівняння їх із особливостями зовнішності чи вдачі людини; отже, такі прізвища також можна віднести до останньої групи прізвищ – тих, що утворені від індивідуальних ознак людини, і на їхній основі також можна побачити етнокультурну специфіку метафоризації в українській лінгвокультурі.

Окрім цього, за семантичним критерієм можемо виокремити і такі групи прізвищ:

- із флористичним компонентом (Гриб, Горошко, Грибінський, Лобода, Ліщина, Плющ, Шишка);
- із колористичним компонентом (Білик, Рябуха, Сіренко, Чорногородська, Чорненко, Чорний);
- утворені від назв речей, поширених у побуті (Гвоздь, Сусло);
- утворені від назв природних явищ (Гроза, Хвиля, Іскра).

Дійсно, як бачимо, здебільшого «традиційні прізвища прозорої етимології»³⁵, однак деякі прізвища все-таки мають непрозору внутрішню форму та/або кілька гіпотез їх походження, а тому їх важко беззаперечно віднести з котроїсь із груп: Кузь, Гаркуша, Голінько, Лушник, Мнека, Опрофат, Піхтор, Филь, Шепель.

³⁴ Косюк Н. Колористика прізвищ. *Сучасний ономастичний простір Луганщини* : матеріали ІХ Регіон. наук.-практ. конф. з ономастики, м. Луганськ, 09 квітня 2013 р. Луганськ : ЛНУ імені Тараса Шевченка, 2013. С. 76.

³⁵ Стечик М. С., Стечик А. В. «В імені – початок і кінець»: антропонімікон прози Марії Матіос. *Наукові записки. Серія «Філологічні науки»*. 2025. № 213. С. 141.

Окремо варто відзначити явно козацькі прізвища, зафіксовані в козацьких реєстрах, а деякі навіть у підручниках історії України: Вирвикишка, Галаган, Гулий, Джулай, Дорошенко, Іскра (ймовірно, прізвище одного із засновників Кропивни³⁶), що свідчать про козацьке походження місцевого населення. Зокрема, прізвище «Джулай», що було одним із найчастотніших у вказаних селах, історично споріднене з іменем кропивнянського полковника і найближчого сподвижника Богдана Хмельницького – Філона Джеджелія (Джелалія)³⁷.

Вивчивши прізвищевий фонд кропивнян, маліївців та щербинівців за допомогою квантитативних методик, доходимо висновку, що аналізовані матеріали містять 132 прізвища, а найпоширенішими прізвищами сіл Кропивна, Маліївка, Щербинівка у 1870-х – 1920-х роках були: Гвоздь (24 носії), Кривенко (15 носіїв), Шаповал (15 носіїв), Зінченко (14 носіїв), Савісько (14 носіїв), Король (13 носіїв), Брикун (12 носіїв), Джулай (12 носіїв), Скляр (12 носіїв), Шакур (12 носіїв), Джемелинський/Джемелинська (11 носіїв), Макаренко (11 носіїв). При цьому, з огляду на здебільшого різні по батькові зазначених носіїв чоловічої статі за належності до одного покоління (на основі років народження), можемо зробити висновок про їх неблизьку спорідненість, тобто, гадаємо, можна стверджувати, що носії вказаних прізвищ були корінними мешканцями цих сіл мінімум у третьому поколінні, а їхні генеалогічні дерева є доволі розгалуженими. Про історичну значущість деяких поширених прізвищ свідчать відантропонімічні назви місцевостей у Кропивні: Кривенщина, Склярівка, Шакурівка³⁸, отже, наші припущення про споконвічне проживання носіїв цих прізвищ на одному й тому самому місці і тяглість їхніх родинних традицій є цілком слушними (зокрема, Михайло Кривенко у своєму рукописі зазначає: *«Від часів поселення в цьому місці мого прапрадіда берег, що прилягав до річки, стали називати Кривеничною»*). До речі, за результатами нашої етнографічної експедиції до с. Кропивни було з'ясовано, що прізвища Гвоздь та Кривенко досі в ньому збереглися, хоча, як свідчать найновіші дані, ці два найрозгалуженіші генеалогічні дерева сьогодні вже втратили свою значущість. Так, станом на 2018 р. найпоширенішими прізвищами у с. Кропивні були: Брикун,

³⁶ Голиш Г. М., Лисиця Л. Г. Подорож Златокраєм. Нарис історії Золотоніщини та її поселень від давнини до сьогодення. Черкаси : Вертикаль, 2018. С. 345.

³⁷ Голиш Г. М., Лисиця Л. Г. Подорож Златокраєм. Нарис історії Золотоніщини та її поселень від давнини до сьогодення. Черкаси : Вертикаль, 2018. С. 345.

³⁸ Голиш Г. М., Лисиця Л. Г. Подорож Златокраєм. Нарис історії Золотоніщини та її поселень від давнини до сьогодення. Черкаси : Вертикаль, 2018. С. 344.

Джемелинський, Джулай, Джура, Іскра, Савісько, Шакур, Шаповал, Шепель³⁹; у с. Маліївці – Вовк, Голубович, Дикий, Молодик⁴⁰; у с. Щербинівці – Вирвикишка, Дрючило, Зінченко, Ярмола⁴¹. Утім, за винятком утрати поширеності прізвищами Гвоздь і Кривенко бачимо, що загалом прізвищевий ландшафт трьох сіл практично не змінився навіть через століття, і навіть зараз вагома його частка представлена козацькими прізвищами, що свідчить про незмінний статус трьох сіл як осередків козацької культури й ідентичності.

Повертаючись до кількісних характеристик прізвищ кропивнян, маліївців і щербинівців, народжених у проміжку між 1870 і 1929 рр., відзначимо наявність лише одного носія прізвищ: Горячко, Блажко, Гроза, Джура, Дорошенко, Кулик, Кліщеницька, Кривонога, Костенко, Луцина, Мунько, Невечера, Орда, Піхтор, Приступа, Петраш, Плющ, Романенко, Сторчак, Тупота, Трохименко, Ткаченко, Харченко, Чорногородська, Чорненко, Шрамко, Щепак, Щокін, Щербань, Ярміш. Гадаємо, що це може свідчити або про немісцеве походження їхніх носіїв, або (на нашу думку, більш вірогідно) про відголоски злочинів радянського режиму – трагедії Голодомору, яка забрала життя п'ятої частини селян, здебільшого майже цілих родин⁴², сталінських репресій, у результаті яких у таборах гинули майже всі члени родини, а також Другої світової війни. Так, зокрема, у мемуарах Михайла Кривенка читаємо про випадки, коли внаслідок голоду 1932–1933 рр. в живих у родині лишився лише хтось один⁴³, а під час війни кропивнян масово кидали на форсування Дніпра, де більшість і потонула. Відповідно, можна стверджувати, що прізвищевий фонд трьох сіл є дзеркалом як давнішої героїчної, так і пізнішої трагічної історії краю.

Аналіз прізвищ за структурними характеристиками і типовими моделями творення дає змогу виявити найпродуктивніші способи творення і найпоширеніші словотвірні морфеми. Так, у межах морфологічного способу словотвору переважає традиційний для прізвищ суфіксальний. Зокрема, типовими є прізвища, утворені за допомогою суфіксів -енк (-єнк) + закінчення -о, що етимологічно позначають іменування сина від

³⁹ Голиш Г. М., Лисиця Л. Г. Подорож Златокраєм. Нарис історії Золотоніщини та її поселень від давнини до сьогодення. Черкаси: Вертикаль, 2018. С. 345.

⁴⁰ Голиш Г. М., Лисиця Л. Г. Подорож Златокраєм. Нарис історії Золотоніщини та її поселень від давнини до сьогодення. Черкаси: Вертикаль, 2018. С. 371.

⁴¹ Голиш Г. М., Лисиця Л. Г. Подорож Златокраєм. Нарис історії Золотоніщини та її поселень від давнини до сьогодення. Черкаси: Вертикаль, 2018. С. 499.

⁴² Голиш Г. М., Лисиця Л. Г. Подорож Златокраєм. Нарис історії Золотоніщини та її поселень від давнини до сьогодення. Черкаси: Вертикаль, 2018. С. 348.

⁴³ Комарницька Т. К. Голодомор 1932–1933 років у с. Кропивні Золотоніського району Черкаської області у мемуарах Михайла Трохимовича Кривенка «Родинне дерево фамілії Кривенків». *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2025. № 89(1). С. 55.

імені/прізвиська батька, його походження чи роду його діяльності, тобто є патронімічними⁴⁴: Горяченко, Дорошенко, Зінченко, Івашенко, Іванченко, Кириченко, Клименко, Костенко, Кривенко, Кузьменко, Литвиненко, Ляшенко, Макаренко, Марченко, Матушенко, Мищенко, Мірошніченко, Науменко, Нестеренко, Петренко, Пономаренко, Романенко, Сіренко, Стеценко, Терещенко, Ткаченко, Трохименко, Харченко, Цапенко, Чорненко.

Менш поширеними виявилися інші патронімічні суфікси:

- 1) -ук (-юк) – Болюк, Ковальчук;
- 2) -аш (-яш) – Петраш;
- 3) -ович, -ич – Антонович, Голубович, Кулинич;
- 4) -ів – Родненьків;
- 5) патронімічно-матронімічний суфікс -ин – Савина, Щокін;
- 6) зменшувально-пестливі суфікси -ик та -к (+ закінчення -о) – Блажко, Горячко, Головка, Горошко, Голінько, Котко, Михайлик, Мунько, Савісько, Шрамко.

Таке значне переважання суфіксів -енк (-єнк) у групі патронімічних пояснюємо тим, що саме вони є традиційними для Наддніпрянщини⁴⁵.

Серед суфіксів, що вказують на професію чи характеристику людини, наявні:

- ик (-ник) – Білик, Ізвозчик, Калашник, Колесник;
- ун – Брикун, Реготун, Шакур;
- ар – Злидар;
- яр – Маляр, Складар;
- ай – Джулай.

Серед суфіксів, що вказують на місце проживання чи походження носія прізвища, найбільша частка припадає на -ськ (-цьк), що нерідко вказує на шляхетне походження носіїв: Апальковська, Грибінський, Джемелинська, Костенецький, Кліщеницька, Крупська.

Суфікс -ак (-як) у прізвищах є поліфункційним і може вказувати на походження, професію чи характерні риси носія: Мишак, Сторчак, Щепак. Суфікс -ан також є поліфункційним і може вказувати на професію/характерну ознаку людини чи мати патронімічний характер: Дзюбан.

Другим за продуктивністю серед морфологічних способів творення прізвищ виявився префіксально-суфіксальний, що поєднує у собі типові для української мови префікси за-, над-, по-, при-, під- із суфіксами, які вказують на місце проживання/походження, професію/характерну дію

⁴⁴ Редько Ю. К. Основні словотворчі типи сучасних українських прізвищ у порівнянні з іншими слов'янськими. *Філологічний збірник Українського комітету славістів*. 1958. С. 115.

⁴⁵ Редько Ю. К. Сучасні українські прізвища. Київ : Наукова думка, 1966. С. 98.

чи є патронімічними: Заболотня, Завгородня, Надточій (хоча, можливо, у цьому разі етимологія прізвища є *rud'tk'* – селище (мова пахлавів)⁴⁶), Погорілий, Побиванець, Прищепна, Підручний.

Набагато меншу продуктивність у творенні прізвищ мешканців Кропивни, Маліївки та Щербинівки мають основоскладання і лексико-синтаксичний спосіб: Вирвикишка, Кривоніг, Скороход, Чорногородська. Цікавим прикладом є прізвище «Невечера», яке, на перший погляд, походить від іменника «вечір» чи «вечеря» і заперечної частки «не», хоча, можливо, насправді має гібридне коріння, і частка «не» додалася до вірменського за походженням слова «вечер» (*vačar* – торгівля, ринок, базар → торговець, купець)⁴⁷.

Чимала кількість прізвищ же взагалі за формою збігається з відповідними загальними назвами, являючи собою результат своєрідного лексико-семантичного способу словотвору: Вовк, Гвоздь, Гриб, Гроза, Дика, Джура, Заєць, Злидар, Іскра, Король, Короп, Кулик, Лобода, Ліщина, Маляр, Орда, Пугач, Плющ, Сусло, Скляр, Хвиля, Чуб, Чернець, Чорний, Шишка.

Окрім прізвищ із прозорою питомо українською етимологією, спостерігаємо певну кількість прізвищ, щодо яких існує гіпотеза тюркського походження, оскільки вони, як пише М. П. Губочкін, за своєю формою повторюють тюркські терміни⁴⁸. Дослідник А. М. Маляр вважає, що така кількість тюркських (кримськотатарських) термінів не може бути зосереджена у трьох сусідніх селах без наявності у їхньому центрі потужного осередку цього фактору⁴⁹ і відносить до прізвищ тюркського походження такі прізвища селян, що фігурують у нашому списку: Кузь – від кримськотатарського «кузь» – осінь; Филь – від «филь» – слон; Ярмола – від «ярмола» – завзятий грамотій; Гаркуша – від «къаркъуш» – снігур; Гулий – від «гуль» – троянда, а також Галаган, Ярміш, Кочура, Голінько (від «голь» – озеро, озерний, тобто той, хто живе біля озера), Мнека (від «мінек» – верхова тварина), Шакун (від «шактый» – жартівник)⁵⁰. Гіпотезу щодо тюркського коріння прізвища Гаркуша та однокореневих

⁴⁶ Тищенко К. М. Іншомовна історія українців: 2300 запозичених реалій античності й середньовіччя у мові, топонімах і прізвищах. Київ ; Броди : Просвіта, 2018. С. 759.

⁴⁷ Тищенко К. М. Іншомовна історія українців: 2300 запозичених реалій античності й середньовіччя у мові, топонімах і прізвищах. Київ ; Броди : Просвіта, 2018. С. 684.

⁴⁸ Губочкін М. П. Трансформація Кропивнянського козацького полку в соціально-економічній та військово-політичній історії України (1648–1782 рр.) : дис. ... канд. істор. наук : 07.00.01. Переяслав-Хмельницький, 2013. С. 58.

⁴⁹ Маляр А. М. Кропивнянська Болуківщина – батьківщина Джулая. *Вісник Золотоніщини*. 2005. 09 липня. С. 6.

⁵⁰ Маляр А. М. Кропивнянська Болуківщина – батьківщина Джулая. *Вісник Золотоніщини*. 2005. 09 липня. С. 6.

топонімів знаходимо й у праці К. М. Тищенко, де він виводить їхню етимологію від турецького антропоніма Каракуш⁵¹. Утім, як розмірковує М. П. Губочкін на прикладі прізвища Михно (можливо, від «мих» – цвях, а можливо, від «Михайло»), подеколи важко достеменно стверджувати, що те чи те прізвище має стовідсотково тюркське коріння⁵², і тут важко не погодитися, адже судити про тюркське коріння того чи того слова, виходячи лише зі звукової подібності, є хибним підходом. Безперечно, повністю відкидати тюркське коріння чималої кількості українських власних назв не можна (і тут насамперед варто відзначити колосальний науковий доробок К. М. Тищенко, який виокремив імовірне іншомовне походження 716 українських прізвищ⁵³, серед яких немало тюркізмів). Дійсно, деякі козацькі прізвища етимологічно споріднені з тюркськими термінами, що цілком логічно з огляду на історичний чинник, адже тюркізми є найпізнішим серед степових пластів української топоніміки⁵⁴, прижилися вони й у козацькій військовій номенклатурі, перейшовши пізніше у розряд прізвищ, а отже, прізвищ (так, відомо, що навіть саме слово «козак» теж тюркського походження).

Однак коли йдеться про суто звукову подібність форми прізвища й іншомовного терміна, це насправді далеко не завжди свідчить про їх істинну спорідненість і потребує детальнішого історико-лінгвістичного дослідження. Якщо повернутися до наведеного вище переліку прізвищ із можливим тюркським походженням, то не відкидаємо вірогідність того, що прізвище Ярмола може мати відантропонімічне походження від імені Єрмолай; Гаркуша може походити від слова «гаркавий», тобто характеристики носія; Гулий – від імені Григорій або прикметників «голий», «гулий» чи «гулявий»; Ярміш – від імені Ярема чи Єрмолай; Голінько – від прикметника «голий». Щодо прізвища Кузь, то, можливо, воно є скороченою формою імені Кузьма, утвореною в результаті апокопи (хоча, наприклад, К. М. Тищенко, розглядаючи компонент «Кузьмин» в українській топоніміці, наводить дані про можливе його походження

⁵¹ Тищенко К. М. Іншомовна історія українців: 2300 запозичених реалій античності й середньовіччя у мові, топонімах і прізвищах. Київ ; Броди : Просвіта, 2018. С. 689.

⁵² Губочкін М. П. Трансформація Кропивнянського козацького полку в соціально-економічній та військово-політичній історії України (1648–1782 рр.) : дис. ... канд. істор. наук : 07.00.01. Переяслав-Хмельницький, 2013. С. 58.

⁵³ Тищенко К. М. 42 епохи українських мовних контактів: енциклопедія 3000 запозичених реалій античності й середньовіччя у мові, прізвищах і топонімах. Київ ; Броди : Просвіта, 2020. 912 с.

⁵⁴ Тищенко К. М. Слід тунгусів, маньчжурів і монголів у топонімії України. *Вісник Львівського університету. Серія «Філологічна»*. 2014. № 61. С. 208.

від основи «Кучемін-»⁵⁵). Прізвище Филь може походити від імен Теофіл, Фалимон чи Пилип, а, можливо, і від імені кропивнянського полковника Філона Джеджелія (Джелалія), ймовірно, одного із засновників Кропивни; у такому разі це може свідчити про наявність двох місцевих гілок нащадків цього представника козацької старшини – Джулаїв та Филів. Також не можна відкидати і вірогідність того, що в різних регіонах України омонімічні на сьогодні прізвища насправді мають різне походження; у такому разі з'ясувати точну етимологію можна хіба що у разі наявності архівних метричних матеріалів, де, можливо, буде зафіксована давніша форма прізвища, яка більш прозоро відображатиме його етимологію. І так само пошук архівних записів є чи не єдиним можливим способом з'ясувати етимологію рідкісних прізвищ Мозула, Опрофат, Піхтор, що містяться в аналізованому списку селян. У кожному разі гадаємо, що питання встановлення походження низки українських прізвищ є перспективним напрямом досліджень, і тут за основу також краще брати міждисциплінарний підхід із залученням історичних даних та архівних матеріалів.

ВИСНОВКИ

У підсумку можемо зазначити, що проведене дослідження історичного антропонімікону сіл Кропивна, Маліївка та Щербинівка Золотоніського району (1870-ті – 1920-ті роки) продемонструвало ефективність міждисциплінарного підходу. Аналіз 500 антропонімічних одиниць довів, що вивчення власних назв потребує синтезу лінгвістичних, історичних та релігієзнавчих даних. Антропоніми у цьому контексті виступають не просто мовними знаками, а релевантними історичними джерелами, що дають змогу реконструювати соціальну структуру громади, її міграційні процеси та духовні пріоритети.

Крізь призму антропонімів чітко простежується непохитність християнських традицій у зазначеному регіоні. Домінування імен канонічного церковного календаря (зокрема, висока частотність імен Іван, Петро, Марія, Ганна) свідчить про те, що православна традиція була визначальним чинником формування іменного фонду протягом шести зазначених десятиліть. Релігійна ідентичність мешканців досліджуваних сіл виявилася консервативним елементом, який успішно протистояв зовнішнім трансформаціям кінця XIX – початку XX ст.

⁵⁵ Тищенко К. М. Слід тунгусів, маньчжурів і монголів у топонімії України. *Вісник Львівського університету. Серія «Філологічна»*. 2014. № 61. С. 212.

Аналіз виявив глибоку адаптацію запозичених християнських імен до фонетико-морфологічної системи української мови. Це свідчить про живу мовну творчість народу та специфічне сприйняття сакральних текстів через національні лінгвокультурні фільтри. Побутування народних варіантів імен поряд з офіційними формами маркує межу між «церковним» та «побутовим» просторами ідентичності.

Вивчення структури прізвищ мешканців Кропивни (як колишнього сотенного містечка Кропивнянського полку) та навколишніх сіл засвідчує збереження «козацького генетичного коду». Значна частка прізвищ, утворених від військових назв, ремесел та прізвиськ (подеколи тюркського походження), відображає тяглість козацьких традицій та особливий тип соціальної самоорганізації, що підкреслює роль антропонімії у збереженні регіональної ідентичності та пам'яті про історичне минуле краю.

Отримані результати демонструють, що локальний антропонімікон є фундаментом національної самосвідомості, а вибір імені та збереження родового прізвища історично виступали актами утвердження української ідентичності. Це дає підстави розглядати ономастичний простір Золотоніщини як цілісну систему, що акумулює у собі історичну долю народу, його християнські цінності та волелюбний козацький дух. Отже, антропонімікон досліджуваних сіл репрезентує тяглість української культури, де кожне ім'я є ланкою, що поєднує індивідуальну долю особи з глобальним історичним та релігійним контекстом нації.

АНОТАЦІЯ

У сучасних умовах захисту національної ідентичності особливого значення набуває вивчення ономастичного простору України. Антропоніми є не лише лінгвістичними одиницями, а й потужними носіями історичної пам'яті, етнокультурної інформації та генетичного коду нації. Дослідження локального антропонімікону колишніх козацьких осередків Лівобережної України дає змогу відстежити трансформацію національної ментальності через призму іменування особи в різні історичні періоди.

Мета статті полягає у проведенні комплексного лінгвістичного дослідження структурних, етимологічних та кількісних характеристик антропонімів сіл Кропивна, Маліївка та Щербинівка протягом шести десятиліть (1870-ті – 1920-ті роки). Завданнями роботи є виявлення закономірностей функціонування іменного фонду, опис походження і моделей творення прізвищ, установлення динаміки «антропонімічної моди» в зазначений період і розгляд специфічних рис місцевого антропонімікону в історико-культурному контексті.

Матеріалом дослідження є репрезентативна вибірка з 500 антропонімічних одиниць (прізвища, імена, по батькові), вилучених із різнотипних джерел: 1) офіційних та архівних документів: списку літніх колгоспників, опублікованого у газеті «Вперед» Кропивнянської сільської ради від 16 квітня 1963 р. (що дало змогу зафіксувати дані осіб, народжених у другій половині XIX ст. та на початку XX ст.); місцевих метрик; 2) мемуарної спадщини: неопублікованого рукопису Михайла Кривенка «Родинне дерево фамілії Кривенко...», який містить унікальні відомості про родинні зв'язки та автентичні форми іменування мешканців регіону; 3) польових досліджень: результатів опитувань старожилів та записів усних переказів, що допомогли уточнити етимологію локальних прізвищ. У роботі використано описовий метод (для класифікації імен), метод кількісних підрахунків (для визначення частотності імен і прізвищ), методи етимологічного, семантичного, компонентного та словотвірного аналізу (для класифікації імен і прізвищ), а також зіставний метод.

Наукова новизна роботи полягає у введенні до наукового обігу раніше не досліджуваного фактичного матеріалу з історії антропоніміки Золотоніщини. Уперше на основі міждисциплінарного підходу проведено паралель між козацьким походженням населених пунктів та збереженням родових імен і специфічних моделей творення прізвищ у досліджуваному регіоні.

У результаті дослідження встановлено, що антропонімікон сіл Кропивна, Маліївка та Щербинівка у 1870-х – 1920-х роках характеризувався високим ступенем консерватизму та відданістю традиційному християнському іменнику. Виявлено чіткі коливання популярності імен. Так, у жіночому іменнику 1890-х років домінували імена *Настя* і *Марія*, тоді як на початку XX ст. (1900-ті – 1910-ті роки) лідерство утримували *Ганна* та *Марія*. Серед чоловічих імен незмінно високу частотність демонстрували імена *Петро* та *Іван*. Більшість імен досліджуваного періоду мають християнсько-біблійне (грецьке, латинське, давньоєврейське) коріння, адаптоване до фонетико-морфологічних норм української мови. Зафіксовано найпоширеніші фонетичні трансформації, яких зазнавали церковні форми імен під впливом народної мови.

Аналіз прізвищ досліджуваної місцевості засвідчив переважання моделей, похідних від професій, посад та соціального статусу (наприклад, прізвища козацького походження), а також патронімічних моделей (із суфіксом *-енк*, що є типовим для Наддніпрянщини). Дослідження показало абсолютне переважання суфіксального способу творення прізвищ, що можна пояснити поширеністю патронімічних моделей. В етимологічному аспекті поряд із прізвищами питомо українського походження відзначено

чималу частку тюркізмів, що можна пояснити козацьким корінням місцевого населення. Деякі прізвища мають непрозору етимологію, уточнення якої потребує подальших архівних пошуків.

Дослідження демонструє, що локальний антропонімікон є надійним інструментом для реконструкції соціальної історії та мікроісторії українського села. Матеріали статті можуть бути використані під час укладання ономастичних словників, у краєзнавчій роботі та під час викладання курсів з історичної лінгвістики та етнології.

Література

1. Felecan D. Anthroponymy and pragmatics. Proper names: Levels and functions. *Onomastics in Interaction with Other Branches of Science*. 2023. Vol. 2. P. 141–153. DOI: <https://doi.org/10.4467/K7446.46/22.23.17274>
2. Hysenaj V., Kastrati N. Socioonomastic overview of anthroponyms based on physical properties. *Anglisticum Journal (IJLLIS)*. 2024. № 13(2). P. 39–49.
3. Khidirova G. Linguistic and cultural features of anthroponyms. *Journal of Multidisciplinary Science and Innovations*. 2025. № 4(3). P. 700–703.
4. Mnaidarova M., Sarseke G., Sahin I. Anthroponyms: The lexico-semantic approach to word formation and its social and cultural implications. *Lodz Papers in Pragmatics*. 2025. № 21(1). P. 35–54. DOI: <https://doi.org/10.1515/lpp-2024-0025>
5. Mustafojeva M. A. Modern methods of studying anthroponyms in linguistics and their significance. *Spanish Journal of Innovation and Integrity*. 2025. № 38. P. 83–87.
6. Saher S., Gill S., Arslan M. Linguistic innovation in anthroponym studies: Bridging the past and the future. *Journal of Applied Linguistics and TESOL*. 2025. № 8(1). P. 1240–1255.
7. Вербич С. О. Власні назви в сучасному українському просторі: функціонування, дослідження, кодифікація. *Українська мова*. 2024. № 4(92). С. 48–65. DOI: <https://doi.org/10.15407/ukrmova2024.04.048>
8. Влах М. Антропотопомімна картина світу: геоісторичний контекст : навчальний посібник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2024. 236 с.
9. Голиш Г. М., Лисиця Л. Г. Подорож Златокраєм. Нарис історії Золотоніщини та її поселень від давнини до сьогодення. Черкаси : Вертикаль, 2018. 580 с.
10. Громик Ю. В. Комбінаторні звукові зміни в поліській говірці села Липне: метатеза, протеза, афереза, синкопа, апокопа, епентеза. *Типологія та функції мовних одиниць*. 2014. № 2. С. 67–76.

11. Губочкін М. П. Трансформація Кропивнянського козацького полку в соціально-економічній та військово-політичній історії України (1648–1782 pp.) : дис. ... канд. істор. наук : 07.00.01. Переяслав-Хмельницький, 2013. 250 с.
12. Комарницька Т. К. Голодомор 1932–1933 років у с. Кропивні Золотоніського району Черкаської області у мемуарах Михайла Трохимовича Кривенка «Родинне дерево фамілії Кривенків». *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2025. № 89(1). С. 52–57. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/89-1-7>
13. Косюк Н. Колористика прізвищ. *Сучасний ономастичний простір Луганщини* : матеріали IX Регіон. наук.-практ. конф. з ономастики, м. Луганськ, 09 квітня 2013 р. Луганськ : ЛНУ імені Тараса Шевченка, 2013. С. 76–79.
14. Крупеньова Т. І. Антропонімікон роману «Амадока» Софії Андрухович: функційний аспект. *Наукові записки. Серія «Філологічні науки»*. 2025. № 213. С. 98–102. DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-4077-2025-213-12>
15. Лукаш Г. П. Нотатки з теорії ономастики. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філологічні науки*. 2023. № 2(100). С. 184–194. DOI: [https://doi.org/10.35433/philology.2\(100\).2023.184-194](https://doi.org/10.35433/philology.2(100).2023.184-194)
16. Маляр А. М. Кропивнянська Болюківщина – батьківщина Джулая. *Вісник Золотоніщини*. 2005. 09 липня. С. 6.
17. Осташ Л. До особливостей антропонімікону українців Полтавщини в другій половині XVIII століття. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Філологія»*. 2023. № 50. С. 347–353.
18. Петрова Озель Л. П., Скразловська І. А. Антропоніми як лінгвокультурне явище (на матеріалі української і турецької мов). *Львівський філологічний часопис*. 2021. № 10. С. 102–108. DOI: <https://doi.org/10.32447/2663-340X-2021-10.16>
19. Редько Ю. К. Основні словотворчі типи сучасних українських прізвищ у порівнянні з іншими слов'янськими. *Філологічний збірник Українського комітету славістів*. 1958. С. 112–129.
20. Редько Ю. К. Сучасні українські прізвища. Київ : Наукова думка, 1966. 214 с.
21. Садова Л. О. Сімейно-родові іменування, похідні від імен та прізвищ першопосілів (на основі вибраних антропонімів сіл Антонівка та Борисковичі початку та середини XX століття). *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej*. 2020. № 55. Article 1930. DOI: <https://doi.org/10.11649/sfps.1930>

22. Скрипник Л. Г., Дзятківська Н. П. Власні імена людей: Словник-довідник / ред. В. М. Русанівський. 2-е вид. Київ : Наукова думка, 1996. 312 с.

23. Стецик М. С., Стецик А. В. «В імені—початок і кінець»: антропонімікон прози Марії Матіос. *Наукові записки. Серія «Філологічні науки»*. 2025. № 213. С. 136–146. DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-4077-2025-213-17>

24. Тищенко К. М. Слід тунгусів, маньчжурів і монголів у топонімії України. *Вісник Львівського університету. Серія «Філологічна»*. 2014. № 61. С. 208–219. DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vpl.2014.61.1026>

25. Тищенко К. М. Іншомовна історія українців: 2300 запозичених реалій античності й середньовіччя у мові, топонімах і прізвищах. Київ ; Броди : Просвіта, 2018. 816 с.

26. Тищенко К. М. 42 епохи українських мовних контактів: енциклопедія 3000 запозичених реалій античності й середньовіччя у мові, прізвищах і топонімах. Київ ; Броди : Просвіта, 2020. 912 с.

27. Ящук Л. В. Фонетична адаптація початкових голосних у християнському антропоніміконі Житомирщини XVI – XVII ст. *Волинсько-Житомирщина: історико-філологічний збірник з регіональних проблем*. 2013. № 24. С. 189–198.

Information about the authors:

Vozniuk Hanna Anatoliivna,

Candidate of Philological Sciences,

Associate Professor at the Department of Korean and Japanese Philology

Kyiv National Linguistic University

73, Velyka Vasylkivska Street, Kyiv, Ukraine

Komarnytska Tamara Kostiantynivna,

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,

Associate Professor at the Department of the Languages and Literatures

of the Far East and Southeast Asia

Taras Shevchenko National University of Kyiv

60, Volodymyrska Street, Kyiv, Ukraine